CONCEPT-NOTA : "OVERLAST"

Anne-Mie Van Cauwenberghe
Sandra Kerremans

Begeleiding:

Willy De Maere
Marijs Geirnaert

26/11/99
FREE CLINIC-PRC
VAD

1. INVENTARISATIE VAN DE PROBLEMEN 4

1.1. PROBLEEMSTELLING EN CONCEPTUALISERING 4
1.1.1. PROBLEEMSTELLING 4
1.1.2. CONCEPTUALISERING EN DEFINITIE VAN HET BEGRIP OVERLAST 4

1.2 BESCHRIJVING NEDERLANDSE PROJECTEN 6
1.2.1. INVENTARISATIE VAN OVERLASTVEROORZAKERS IN DE GRONINGSE BINNENSTAD 6
1.2.2 EVALUATIE GEBRUIKSUIMTE SPANJAARDSTRAAT ROTTERDAM 8
1.2.3. EVALUATIE VAN DE GEBRUIKSRUIMTE "DE VERWIJSPLEK" TE APELDOORN 9
1.2.4. PROJECT DRUGS & OVERLAST 10

1.3. OMGEVINGSANALYSE 12
1.3.1.SITUERING 12
1.3.2.EEN WOORDJE UITLEG OVER URBAN 13
1.3.3.KENMERKEN VAN DE BUURT 14
1.3.4 CONCLUSIES UIT DE OMGEVINGSANALYSE 19

1.4. ACTIVITEITEN IN HET KADER VAN STRATEGISCH PLAN DRUGS ANTWERPEN (SPDA) 21
1.4.1 BELEID 21
1.4.2. HULPVERLENING 22
1.4.3. PREVENTIE 22
1.4.4. POLITIE EN JUSTITIE 22
1.4.5. BEVOLKING 23

1.5. CONCLUSIES PROBLEEMSTELLING 24

2. DOELSTELLINGEN 25

3. VOORWAARDEN VOOR EEN PROJECT 27

4. CONCLUSIES 28

5. LITERATUUR 29

AANPAK VAN OVERLAST VEROORZAAKT DOOR GEMARGINALISEERDE DRUGGEBRUIKERS BINNEN EEN STAD OF BUURT

Het doel van dit document is een piloot project uit te werken rond beperking van overlast veroorzaakt door gemarginaliseerde gebruikers, binnen een bepaalde buurt of stad. Dit veronderstelt een analyse van het probleem en het uitwerken van een actie plan ; dit met de bedoeling een methodiek te ontwikkelen en uit te testen zodat overlast in een buurt kan verminderen.

Het is de bedoeling een plan in verband met overlast bestrijding uit te testen vanuit Free Clinic. Free Clinic richt zich op gemarginaliseerde druggebruikers en is sinds vorig jaar ingeplant aan het de Conincksplein; een buurt met veel overlast problematiek. Het plan rond overlast bestrijding zal prioritair in Antwerpen worden uitgewerkt omwille van de urgente situatie daar.
Antwerpen is de stad in Vlaanderen met het grootst aantal druggebruikers waarvan een belangrijk deel zeer gemarginaliseerd zijn en in bepaalde delen van de stad veel overlast veroorzaken. Deze overlast wordt bij het beleid vooral aangeklaagd door de verschillende buurtcomités; tot nu toe echter zonder bevredigend resultaat. Er zijn wel een aantal initiatieven genomen (uitbreiden hulpverlening, buurt herwaardering door grootse bouwprojecten, repressiever optreden van politie tegen prostitutie en rondhang gedrag...). Een integraal plan, gebaseerd op studie en onderzoek rond overlast en ondersteund door de verschillende betrokken partners is nog niet uitgewerkt.

Dit document begint met een inventarisatie van de problemen van waaruit de probleemstelling kan beschreven worden. Daarna worden doelen (op niveau van de buurt en op niveau van de gebruiker) vooropgesteld. Ook het actieplan moet zich richten op beide niveaus (buurt en gebruikers). Samenwerking en overleg met de buurt en andere betrokken partijen is in de verschillende fasen een rode draad.

1. INVENTARISATIE VAN DE PROBLEMEN

De inventarisatie van klachten en overlast moet uitgevoerd worden, ondersteund door onderzoek. Een aantal van deze onderzoeken worden vermeld in de omgevingsanalyse. Vanuit die resultaten kan gezocht worden naar realistische oplossingen mede gesteund op gelijkaardige onderzoeken in het buitenland en ervaringen met projecten rond overlast bestrijding.

Hierbij moet de betrokkenheid (eigen belang) van de buurt bij het uitwerken en opstarten van projecten geoptimaliseerd worden. Daarnaast moet men de vinger aan de pols houden wat betreft nieuwe klachten of nieuwe vormen van overlast. Er moet een dynamisch proces op gang komen waarbij buurtbewoners klachten kunnen uiten, mee kunnen zoeken naar constructieve oplossingen en daarmee invloed kunnen uitoefenen op het beleid.
De samenwerking met de buurt moet van blijvende aard zijn en de nadruk moet gelegd worden op complexiteit van de problematiek : zwart - wit oplossingen vergroten marginaliteit en criminaliteit.

1.1. PROBLEEMSTELLING EN CONCEPTUALISERING

1.1.1. PROBLEEMSTELLING

Overlast wordt veroorzaakt door marginale groepen die door hun verschijning onveiligheidsgevoelens veroorzaken bij de bevolking. Deze marginale groepen zijn geen homogeen gegeven maar vormen subgroepen naargelang hun problematiek (druggebruik, alcohol, chronisch daklozen, (ex)psychiatrisch patiënten) en naargelang hun etnische afkomst (verschillende immigratiestromen).
Overlast is een toenemend actueel probleem in de meeste grootstedelijke gebieden omdat zowel de omvang van marginale groepen (vooral rond druggebruik) toeneemt als hun zichtbaarheid.
Binnen dit piloot project willen we ons vooral richten op overlast veroorzaakt door zware druggebruikers. Hoewel deze groep in omvang groeit, blijft het een relatief kleine groep die echter wel voor de meeste overlast zorgt. In de literatuur spreekt men van ongeveer 20 % van de druggebruikers die zorgen voor het overgrote deel van de overlast. Dit komt dikwijls door hun extreem gemarginaliseerd bestaan gekoppeld aan poly druggebruik en de daaraan verbonden (verwervings)criminaliteit.

1.1.2. CONCEPTUALISERING EN DEFINITIE VAN HET BEGRIP OVERLAST

Twee facetten zijn essentieel :
- Er zijn verschillende ***vormen van overlast*** :
  - overlast door criminaliteit (inbreuken op strafwet) : dit is een objectief gegeven.
  - openbare orde overlast : inbreuken op strafwet, gemeentelijke verordeningen en subjectief aanvoelen.
  - audio visuele overlast : louter subjectief aanvoelen. Dit heeft te maken met sluik-vuil, lawaai, ruzies, vreemd gedrag, vreemd of slonzig uiterlijk van mensen.

- Er zijn de ***gevolgen van overlast***
  - slachtofferschap
  - onveiligheidsgevoelens
  - economische schade (direct en indirect)
  - de leefbaarheid van een buurt wordt aangetast

Algemeen moet rekening gehouden worden met de volgende punten :
- Onderscheid overlast versus drug gerelateerde overlast. Een gedeelte van de overlast die mensen ervaren, wordt toegeschreven aan druggebruik en -handel terwijl het hier niet of nauwelijks mee te maken heeft. Te denken valt aan vervuiling/verloedering van de buurt, overlast door alcoholisten/wervers.
- Onderscheid overlast gerelateerd aan softdrugs versus overlast gerelateerd aan hard drugs. Voor mensen in de straat is dat onderscheid niet altijd duidelijk en wordt alles over eenzelfde kam geschoren.
- Onderscheid objectieve versus subjectieve vormen van overlast. Dit is van belang voor overlast gerelateerd aan handel en gebruik van drugs.
- Onderscheid soorten overlast versus gevolgen van overlast. Dit zijn twee geheel verschillende dimensies die niet met elkaar moeten worden verward.
Zie in bijlage "Conceptualisering" uit : Drugsoverlast : conceptualisering en inventarisatie, Intraval, Groningen-Rotterdam, april 1997.

Overlast veroorzaakt door druggebruikers betreft vooral overlast door criminaliteit (verwervingscriminaliteit) en audio visuele overlast. Er is echter ook een belangrijk deel van criminaliteit rond handel en trafiek in drugs waar de bevolking weinig last van ondervindt. Deze vormen van criminaliteit hebben wel grote economische schade als gevolg hoewel men daar concreet weinig last van heeft. De bevolking heeft vooral last als slachtoffer van kleine vermogensdelicten en van onveiligheidsgevoelens (aangeklampt worden, vies of vreemd uiterlijk van gemarginaliseerde gebruikers, vechtpartijen of rondhang gedrag).

Wat betreft de aanpak van overlast moet rekening gehouden worden met twee begrippenkaders nl. : een integrale aanpak en gedifferentieerde aanpak.
Beide begrippen verwijzen naar de complexiteit van de overlast problematiek en overlast bestrijding.

Integrale aanpak is mogelijk mits
- erkenning door alle betrokken partijen dat er overlast is
- adoptie : bepaalde hulpverleningsinstellingen nemen de verantwoordelijkheid voor bepaalde groepen van overlast veroorzakers
- planning : een gefaseerde aanpak is nodig voor het uittekenen van opeenvolgende hulpverleningsinitiatieven en/of een synchrone aanpak is noodzakelijk voor de criminaliteitsbestrijding

Gedifferentieerde aanpak betekent dat er verschillende maatregelen moeten genomen worden naargelang de te bereiken doelgroep of subgroep en waarbij maatregelen op verschillende niveaus moeten genomen worden :
- algemeen regulerend : voorwaarden scheppend
- intern regulerend : educatief sturend
- extern regulerend : repressief
Wat betreft integrale en gedifferentieerde aanpak zie bijlag uit : "Lastige maten : Inventarisatie van overlastveroorzakers in de Groningse binnenstad", Intraval, Groningen-Rotterdam, april 1997

1.2 BESCHRIJVING NEDERLANDSE PROJECTEN

Er zullen kort verschillende projecten beschreven worden : een inventarisatie onderzoek naar overlast, twee evaluatie onderzoeken van projecten opgestart ter bestrijding van overlast en een beschrijving/evaluatie van het beleid in Rotterdam rond overlast bestrijding.

1.2.1. INVENTARISATIE VAN OVERLASTVEROORZAKERS IN DE GRONINGSE BINNENSTAD

Groepen die zich aan de rand van de samenleving bewegen zijn niet nieuw. Alcoholisten en zwervers/landlopers zijn reeds lang bekend. Wel nieuw zijn er in de loop van de jaren zeventig en vooral tachtig de groep harddruggebruikers bijgekomen. Deze groep is "beeldvormend" geworden voor al wat in de marge van onze samenleving leeft. Dit is echter een te simplistisch beeld. De groep druggebruikers is geen homogene groep. Het bijkomen van nieuwe soorten drugs (base coke en XTC bv.) hebben een grote invloed op de drugscene. Er zijn ook steeds meer etnische groepen gaan deel uitmaken van het drugmilieu. Naast de voornoemde marginale groepen zijn er de laatste jaren ook steeds meer illegalen gekomen en groepen randgroepjongeren. Dus de omvang van marginale groepen is toegenomen en tevens hun zichtbaarheid in de samenleving.
Marginale groepen worden vooral beoordeeld op de mate waarin ze overlast veroorzaken en door hun verschijnen ook gevoelens van onveiligheid. Gezien de gedifferentieerde samenstelling van deze groepen, vraagt overlast bestrijding ook differentiatie in aanpak, opvang en behandeling.
De groep overlast veroorzakers in de Groningse binnenstad bestaat uit een aantal subgroepen. Voor een goede aanpak van de problematiek dienen naast algemene voorzieningen tevens voor subgroepen maatregelen te worden ontwikkeld. De belangrijkste partijen hierbij zijn : gemeente, politie, justitie en de hulpverlening, zowel de maatschappelijke opvang en de drughulpverlening als de geestelijke gezondheidszorg.

Probleemstelling : Hoe is de groep overlast veroorzakers in de Groningse binnenstad samengesteld en op welke wijze is de door hen veroorzaakte overlast te verminderen ?

De definitie van overlast wordt overgenomen uit het Intraval rapport "Drugsoverlast : Conceptualisering en inventarisatie" en wordt eerder in de tekst beschreven.

Onderzoeksverloop
Door middel van gesprekken met sleutelfiguren is een eerste blik verkregen op overlast en de groep overlast veroorzakers in het centrum van Groningen. Deze sleutelfiguren kwamen uit verschillende onderdelen van de hulpverlening, politie, verschillende gemeentelijke diensten en vertegenwoordigers van de doelgroep.
Gedurende het onderzoek is er steeds intensief overleg geweest met de gemeente rond de ideeën van de sleutelfiguren en de respondenten, de eerste resultaten van het onderzoek, de bevindingen van projecten elders in Nederland, de reeds bestaande activiteiten in Groningen en de plannen van de gemeente.
Het veldwerk bestaat allereerst uit het observeren van groepen overlast veroorzakers op locaties waar sprake is van overlast. Daarnaast worden uitgebreide interviews gedaan met overlast veroorzakers.

Belangrijkste bevindingen
De meest zichtbare vormen van overlast in en rond de binnenstad van Groningen zijn verstoring van de openbare orde en audiovisuele overlast. Het betreft met name samenscholingen en de daaruit voortvloeiende lawaaioverlast en annexatie van de openbare

ruimte. Voor omwonende en voorbijgangers gaat daar veelal een dreiging vanuit, ook al gebeurt er op dat moment verder niets.
Wat betreft de omvang van de groepen. Het overgrote deel van de overlast veroorzakers bestaat uit personen met problematisch druggebruik. Belangrijk hierbij te vermelden is dat de groep die overlast veroorzaken maar een klein deel is van de totale groep druggebruikers. In het project worden deze groepen nader beschreven volgens een aantal kenmerken en per categorie (alcohol/zwerf categorie, de psychische categorie, de drugscategorie).

Conclusies
De effecten van politieoptreden zijn meestal beperkt. Het leidt in veel gevallen enkel tot verplaatsen van de overlast en onrust. In de maatregelen voor overlast bestrijding wordt geen onderscheid gemaakt naar de verschillende categorieën.
Hulpverlenings- en opvang voorzieningen. Bij de voorzieningen voor dagopvang in Groningen richt men zich op de gehele groep daklozen. Een herstructurering van de dagopvang zodat de drugcategorie gescheiden wordt van de twee andere categorieën (alcoholisten en psychische problemen) voorkomt conflicten en misbruik en zal een bijdrage leveren aan de beperking van de overlast. Ook openingstijden en sluitingstijden moeten beter op elkaar afgestemd worden zodat rondhang gedrag en rondzwerf gedrag in de stad verminderd wordt. Contacten met hulpverlening zijn dikwijls kortstondig en onregelmatig. Een meer naar buiten gerichte aanpak van de hulpverlening, bijvoorbeeld door straathoekwerkers, biedt mogelijkheden contacten te continueren. Ook zou het hulpverleningsaanbod zich meer moeten richten op belangrijke interventie momenten zoals beëindiging detentie en opname. Dit is ook belangrijk voor doorverwijzing naar opvang en dagactiviteiten.

Aanpak
Een complexe problematiek als overlast kan enkel worden aangepakt met een integrale aanpak. Een integrale aanpak houdt meer in dat het uitvoeren van repressieve maatregelen waardoor bijvoorbeeld de overlast veroorzakers wel uit de binnenstad van Groningen worden geweerd, maar zij vervolgens in de omliggende buurten terecht komen. Overlast is in dat opzicht een stedelijk probleem. Erkenning, adoptie, planning en samenwerking vormen bij de integrale aanpak belangrijke aspecten.
Zoals reeds gezegd bestaat de groep overlast veroorzakers uit verschillende categorieën en subcategorieën. Door uit te gaan van een gedifferentieerde aanpak ten aanzien van de verschillende categorieën, wordt de effectiviteit van de te nemen maatregelen vergroot; wat voor de ene categorie werkt, kan immers voor een andere categorie juist contraproductief werken. De maatregelen kunnen onderverdeeld worden in algemeen regulerend (voorwaarden scheppend), intern regulerend (sturend educatief) en extern regulerend (repressief). Het is uiteraard belangrijk dat de integrale aanpak en de gedifferentieerde aanpak gecoördineerd uitgevoerd worden.

Het rapport geeft in bijlage ook een overzicht van alle overlast projecten in Nederland :
- dagopvangcentra
- nachtopvangcentra
- dagactiviteiten
- woonruimte projecten
- resocialisatie traject
- boerderij project
- gebruiksruimten
- tippelzones
- decentralisatie en deconcentratie
- uitbreiding ambulante zorg
- dwang en drang projecten
- repressie en toezicht
- meldpunten

- particuliere (buurt)initiatieven

1.2.2 EVALUATIE GEBRUIKSUIMTE SPANJAARDSTRAAT ROTTERDAM

Intraval, Groningen-Rotterdam februari 1998

Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is enerzijds de effecten na te gaan van het instelling van de gebruiksruimte op de (ervaren) criminaliteit en overlast voor de bewoners en de detailhandel in de omliggende straten van de gebruiksruimte en op de situatie van de druggebruikers. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de aanleiding, opzet en verdere invulling van de gebruiksruimte.

Effectevaluatie. Wat zijn de effecten van het instellen van de gebruiksruimte op de (ervaren) criminaliteit en overlast voor de bewoners en de detailhandel in de omliggende straten en op de situatie van de druggebruikers ?

Procesevaluatie. Hoe is de gebruiksruimte tot stand gekomen en hoe verloopt de opzet en verdere invulling van de gebruiksruimte ?

Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit een aantal onderdelen, waarbinnen verschillende onderzoeksmethoden en -technieken zijn toegepast. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek bestaat uit een herhaalde enquête onder de direct betrokkenen; bewoners en winkeliers in de omliggende straten. Zij zijn voorafgaande aan de opening van de gebruiksruimte en ongeveer drie maanden later telefonisch c.q. schriftelijk ondervraagd. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit interviews met sleutelinformanten van politie, gemeente, (drug)hulpverlening, bewonersorganisatie en winkeliersvereniging. Daarnaast is de (gezondheids)situatie van de gebruikers en hun mening over de gebruiksruimte vastgesteld met behulp van gegevens die bij de gebruikers zelf zijn verzameld. Zij zijn rond de opening van de gebruiksruimte en ongeveer drie maanden daarna geïnterviewd.

Doelstellingen

Doelstellingen van de gebruiksruimte zijn tweeledig. Ten eerste tracht men de overlast, met name in de vorm van druggebruik op straat en in portieken, te verminderen. Daarnaast is de gebruiksruimte opgezet om de gezondheidsschade bij de gebruikers te beperken.

Conclusies en discussie

Procesevaluatie. De onderlinge samenwerking (in de vorm van regelmatige beheerscommissies) verloopt volgens de geïnterviewde sleutelinformanten goed. Mede door deze samenwerking is het ontstaan van de gebruiksruimte mogelijk geweest. De beheerscommissies blijven maandelijks samenkomen. In dit overleg wordt de stand van zaken in en rond de gebruiksruimte besproken. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de ervaren overlast in de buurt hoewel die zaken niet altijd direct met de gebruiksruimte te maken hebben. Bewoners en winkeliers hebben op deze manier een mogelijkheid om hun klachten en ongenoegens uit te spreken.

Effectevaluatie. Het onderzoek laat zien dat de gebruiksruimte een aantal positieve effecten heeft op de ervaren overlast. Met name de buurtbewoners ondervinden aanzienlijk minder overlast van prostitutie, annexatie van de openbare ruimte en verloedering van de openbare ruimte. De overlast van deal panden is volgens de bewoners echter nauwelijks veranderd en volgens enkele sleutelinformanten en de bewoners en winkeliers zelfs toegenomen. Bij deze ontwikkelingen spelen, naast het bestaan van de gebruiksruimte, nog enkele andere factoren een rol.

Opvallend is dat de gebruikers aangeven dat zij in de loop van de tijd minder zijn gaan gebruiken. Daarnaast is een toename te zien van de tevredenheid over de eigen

lichamelijke en geestelijke gezondheid. Dit geldt ook voor het algemeen welzijn en de uiterlijke verzorging.
Zeer belangrijk blijkt bij het uitvoeren van zulke projecten de informatievoorziening rond de projecten. Er moet veel en uitgebreide (schriftelijke) informatie verstrekt worden.

1.2.3. EVALUATIE VAN DE GEBRUIKSRUIMTE "DE VERWIJSPLEK" TE APELDOORN

Intraval Groningen-Rotterdam, januari 1999

Onderzoeksvragen
Het onderzoek bestaat vooral uit een procesevaluatie, waarbij tevens enige informatie is verzameld over de effecten van de Verwijsplek, met name op de overlast. De volgende onderzoeksvragen kunnen worden onderscheiden :
- Hoe is de invoering en ontwikkeling van de Verwijsplek verlopen ?
- Wat zijn de ervaringen van de betrokken met de Verwijsplek ?
- Wat zijn de kenmerken, achtergronden en ervaringen van de bezoekers van de Verwijsplek?
- In hoeverre is er sprake van overlast van de Verwijsplek ?

Onderzoeksopzet
Er zijn twee gespreksronden geweest met sleutelinformanten zijnde vertegenwoordigers van ondernemers, bewoners, politie, gemeente, maatschappelijke zorg en verslavingszorg. Daarnaast zijn er interviews gedaan met bezoekers van de Verwijsplek. Gedurende de gehele onderzoeksperiode hebben observaties plaatsgevonden in en rond de Verwijsplek. Bovendien zijn de overlast meldingen bij de politie verzameld.

Doelstelling
De doelstelling van de Verwijsplek is eenduidig : vermindering van de overlast op straat en in portieken door drugs- en/of drankgebruik. De nadruk op het terugdringen van de overlast is vrij snel na de start een punt van discussie geweest en der de betrokkenen. Vrijwel alle sleutelinformanten geven aan dat de doelstelling moet worden uitgebreid. Ook de zorg voor de gebruikers dienst er een onderdeel van te zijn.

Conclusies
De doelstelling van de Verwijsplek is het terugdringen van de overlast op straat door rondhangende gebruikers van drugs en/of alcohol. Voorafgaande aan de Verwijsplek ondervinden bewoners, ondernemers en bezoekers van de binnenstad van Apeldoorn aanzienlijke visuele overlast door samenscholingen van verslaafden, gebruik van alcohol en drugs op straat en handel in drugs op straat. Deze overlast en gevoelens van onveiligheid lijken tot een minimum te zijn teruggebracht sinds de opening van de Verwijsplek. De overlast die nog ondervonden wordt, wordt veroorzaakt door gebruikers die onderweg zijn naar Slaaphuis of Verwijsplek, door handel in drugs op straat en door gebruik van drugs in openbare ruimten na sluitingstijd van de Verwijsplek. De verzamelde politiecijfers bevestigen deze informatie. Tevens is de aandacht van de bewoners en de politie voor overlast veroorzakende gebruikers toegenomen. Hierdoor worden meer dan voorheen meldingen gemaakt van overlast die echter na aankomst van politie niet altijd kunnen worden geconstateerd. De aanzuigende werking op gebruikers uit omliggende gemeenten is uitgebleven. Om een dergelijke aanzuigende werking te voorkomen is onder andere het pasjes systeem ingevoerd. Door een goed intern beleid en een zorgvuldige omgevingszorg kan de overlast veroorzaakt door het initiatief zelf tot een minimum beperkt worden; Hiermee wordt niet alleen een pasjes systeem bedoeld, maar ook een open communicatie tussen de verschillende instanties en de woonomgeving : een duidelijke regeling met betrekking tot klachten en een doeltreffende informatievoorziening.

De pashouders zijn positief over een gebruiksruimte. De invulling die aan een dergelijke voorziening is gegeven in de vorm van de Verwijsplek heeft volgens hen wel enige nadelen. Het veelvuldig bezoek van de politie aan de Verwijsplek en de manier waarop de meeste stadswachten te werk gaan worden als storend ervaren. Daarnaast is er behoefte aan meer mogelijkheden om problemen te kunnen bespreken, meer cabines om te gebruiken en een warmere en meer hygiënische aankleding van de gebruiksruimte. Tevens geven ze aan ook 's avonds graag een plek te willen om te kunnen gebruiken.

1.2.4. PROJECT DRUGS & OVERLAST

Eindrapportage 1995 - 1998, Gemeente Rotterdam, februari 1998

Doel en taken van het project Drugs & Overlast.

Het doel is een integraal en politiek breed gedragen - antwoord te ontwikkelen op de problematiek van overlast die afkomstig was van druggebruikers of drughandelaren. Bij aanvang zijn de taken van het project als volgt geformuleerd : "Het inventariseren van onderwerpen die voor het werkterrein van belang zijn; het organiseren van een voldoende informatieniveau bij alle betrokkenen; het organiseren van ambtelijke en bestuurlijke consensus over doel, samenhang, programma en uitvoerende organisaties; het doen van voorstellen over de financiering; het organiseren van bestuurlijke besluitvorming; het uitoefenen van voortgangscontrole met betrekking tot kritische projecten; het formuleren van voorstellen over de overdracht aan de reguliere portefeuilles en sectoren; en tenslotte zichzelf aldus op te heffen op of omstreeks 1 oktober 1998."

Resultaten

De drugsgerelateerde overlast in de stad is aanmerkelijk teruggedrongen. Over het geheel genomen is de situatie in vergelijking met de start van het project flink verbeterd. Dit uit zich in het teruglopen van het aantal aan drugsgerelateerde vormen van geregistreerde criminaliteit, maar ook in de verbeterende veiligheidsgevoelens onder de bevolking van Rotterdam, al blijft in een aantal gebieden drugsoverlast de voornaamste bron van zorg. Hoewel deze tendensen niet direct aan afzonderlijke beleidsmaatregelen kunnen worden toegeschreven en zelfs niet uitsluitend aan het gevoerde D&O-beleid - is de conclusie gerechtvaardigd dat op het punt van de algemene veiligheidssituatie in de stad, van een redelijk succesvolle benadering kan worden gesproken.
Niet alleen is er sprake van een zich verbeterend veiligheidsgevoel onder de bewoners, ook de wijze waarop de bevolking kijkt naar de drugproblematiek is veranderd. Hieraan heeft zeker ook de voortzetting van Operatie Victor bijgedragen. Het verbeterde draagvlak onder de bevolking kan o.a. worden geconstateerd bij het proces dat zich doorgaans voltrekt rond de vestiging van nieuwe voorzieningen. Hoewel er in eerste instantie vooral angst is voor veel overlast tengevolge van de nieuwe instantie, blijkt in de praktijk meestal van een dergelijke overlast geen sprake te zijn. In sommige gevallen is de aanvankelijke argwaan en zorg van omwonenden omgeslagen in een zeer positieve houding ten aanzien van de voorzieningen.
Verder kan worden vastgesteld dat de positie van de gebruiker in de stad is verbeterd. Er was een forse uitbreiding van voorzieningen voor gebruikers, ook voor hen die nog niet in staat zijn hun gebruik te stoppen. Het gaat in hoofdzaak om een uitbreiding van de capaciteit in dag- en nachtopvang, woonbegeleidingsprojecten en projecten zoals de Strafrechtelijke Opvang Verslaafden. De beeldvorming naar gebruikers toe is ook veranderd. Steeds meer wordt door bewoners erkend dat gebruikers een plaats moeten hebben in de stad, op voorwaarde van beperking van overlast.

Aandachtspunten voor volgende raadsperiode

Hoewel er een zekere tevredenheid bestaat en er een uitgebreid instrumentarium is ontwikkeld, blijft de situatie in de stad fragiel en moet in de afzonderlijke sectoren en vanuit

een integraal perspectief ook in de volgende raadsperiode nog de nodige inzet worden gepleegd. Het gaat in het bijzonder om de volgende punten :
- overlast op straat
- overlast rond drugspanden
- buitenruimte en woningvoorraad
- drugstoerisme en drugsrunners
- verantwoord schoon in Rotterdam
- maatschappelijke opvang
- verslavingszorg
- politie
- nieuwe drugs en houseparties

1.3. OMGEVINGSANALYSE

1.3.1.SITUERING

Free Clinic is gelegen aan de Van Arteveldestraat, in de statistische sector C22- De Conincplein. Aangrenzende sectoren zijn Atheneum, Statiekwartier, Offerandestraat, Dambruggestraat, Sint-Jansplein.
Kenmerkend voor de buurt is de kleinhandel door etnische groepen, de horeca, de overdekte markt Criee, en de onmiddellijke nabijheid van het Centraal Station, de terminus van het streekvervoer aan de Rooseveltplaats.

In de Van Artveldestraat zijn er meerdere restaurants en cafés. Het volgens kenners beste Chinese restaurant van Antwerpen bevindt zich hier, net als een aantal kleinere en minder luxueuze eethuisjes en snacks. In de straat zijn er een aantal grote kantoren gevestigd: een vakbondskantoor, kantoor van Vlaams Fonds voor de Integratie van Personen met een handicap, en een aantal handelszaken. De woningen zijn grote burgerhuizen, met meerdere verdiepingen, stammend uit het begin van deze eeuw (de twintigste). Daarnaast zijn er ook een aantal nieuwere appartementsgebouwen.
Het hart van de Chinese gemeenschap bevindt zich in de parallelstraat Van Wesebekestraat, met eigen supermarkten, restaurants. Naast de Chinese gemeenschap zijn ook andere Aziatische bevolkingsgroepen sterk vertegenwoordigd, met eigen bars, restaurants en winkels. Daarnaast is in de onmiddellijke omgeving van het De Conincplein ook een Afrikaanse gemeenschap, met kleinhandel (kappers, cafés).
De buurt is historisch een uitgangsbuurt met een ruig imago.

In de Gemeentestraat is er veel kleinhandel en horeca. Enkele typische stationscafés zijn hier gevestigd.
Aan de andere kant van de Gemeentestraat is er het Statiekwartier. Het nieuwe Cinemacomplex Gaumont zorgde voor een heropleving van de buurt, waar de horeca de vruchten van plukte. Opvallende trend in het Statiekwartier is de enorme uitbreiding van het aantal lunaparken. Er zijn een aantal (ver)nieuw(d)e lunaparken, zeg maar casino's.

Kenmerkend voor de Atheneumbuurt is de "portiekprostitutie", gelinkt aan verhuur van kamers.
Sedert kort tracht de politie de prostitutie terug te dringen door de prostituees te verbieden zich in de portieken op te houden.

Het huidige beleid van de politie van de zone City is een "zero-tolerance" beleid: het verbaliseren van alle illegale feiten. Deze zero-tolerantie startte op 1 juni 1999.

Free Clinic ligt in het hart van het URBAN-gebied, in noordelijk Antwerpen.
Het huis van Free Clinic is aangekocht met gelden van het URBAN-project, waarover later meer.

Het URBAN-gebied, Antwerpen-Noord, wordt begrensd door de Singel, de spoorwegbundel (vormingsstation), den Dam, de Leien, en het Astridplein.
Het bevat de wijken het Statiekwartier, Seefhoek, Stuivenberg en Oud-Borgerhout.
Dit gebied heet in stedenbouwkundige termen de "middenstad", gelegen tussen de historische en commerciële binnenstad en de buitenwijken.

Kenmerken voor deze gebieden zijn:
- de lage economische activiteit, met uitzondering van de zelfstandige activiteit
- grote migranten en vluchtelingenconcentraties (asielzoekers en illegale vreemdelingen)

- onveiligheidsgevoel
- slechte behuizing en verkrotting

1.3.2.EEN WOORDJE UITLEG OVER URBAN

URBAN is een programma van de Commissie van de Europese Unie dat projecten subsidieert die gericht zijn op de economische en sociale opwaardering van "probleembuurten" in de grootste Europese steden.

Reeds bij het einde van de jaren 60 zag men een verzwakking van het economisch leven. De sterkere bedrijvén verlieten de buurt, de winkels kwamen leeg te staan. Een aantal van de bedrijven hervestigden zich in de nieuwe industrieterreinen aan de rand van de stad, andere bedrijven vertrokken naar de lage-loon landen.
De economische crisis van de jaren '70 en '80 deed de groep werklozen fel aangroeien. De werkloosheid, het gebrek aan nieuwe investeringen... het gaf de aanzet tot een algemene achteruitgang.

Bedrijfspanden en winkels stonden leeg, de winkelstraten verloren hun aantrekkingskracht. Het gebrek aan opleiding en aangepaste scholing bij vele buurtbewoners bemoeilijkte de kansen op werk. Dat alles taste de draagkracht van de buurt aan. Het sociale leven verbrokkelde: het "netwerk" van vrienden en kennissen verdween, de verschillende bewonersgroepen vervreemdden van elkaar, straten en pleinen verloederen.

Het URBAN-programma tracht die neerwaartse trend te keren. Het geld gaat vooral naar het verbeteren van
1□De lokale economische situatie: economische impulsen als middel tot een definitieve heropleving.
2□De vorming en opleiding van de werkzoekenden: opleiding en training als troef voor meer tewerkstelling.
3□De infrastructuur: werken aan straten en pleinen
4□het sociaal netwerk

Over de verbetering van de infrastructuur en het herstel van het sociaal netwerk wat meer uitleg vanuit de visie van URBAN.

Een aangenaam ogende wijk geeft een groter veiligheidsgevoel, meer trots, meer kansen op investeringen van buitenaf en lokt weer andere bewoners.
Een groot deel van de ergernis van het publiek heeft te maken met het verval van gebouwen, de slechte staat van de wegen en de verkommering van de pleintjes.
Reeds gerealiseerde projecten zijn de heraanleg van de Offerandestraat, de herprofilering Turnhoutse Baan, het Statiekwartier, de aankoop van panden in de Winkelhaakstraten en Schaafstraat.
Vlakbij Free Clinic is er het Permekegebouw en het De Conincplein.
Het Permekegebouw, een voormalige Ford garage, van een bouwblok groot, stond 15 jaar lang leeg. Eind '97 werd het door de stad aangekocht en werd er een volledig nieuwe bestemming aan gegeven. In het complex zouden handel, ontspanning, diensten en organisaties elkaar moeten vinden.

Het basketpleintje wordt ingewerkt in een nieuwe vormgeving. Door het bouwen van een vast podium en aangepaste voorzieningen kunnen hier evenementen georganiseerd worden. Aan de zuidzijde komen meer planten en bomen. De omliggende straten worden heraangelegd met aandacht voor de zwakkere weggebruiker. Aansluiting op de winkelwandelbuurt Offerandestraat -Diepestraat wordt voorzien.
Raamprostitutie in de Winkelhaakstraten en Schaafstraat wordt opgedoekt.

Net zoals bij de andere URBAN-infrastructuurwerken werd bij de heraanleg van het De Conincplein en het Permekegebouw werd de buurt betrokken. Inspraakmogelijkheden waren er via een uitgebreide bevraging van de buurt. Een beursdag voor alle buurbewoners in het PLAZA-hotel lokte meer dan 500 geïnteresseerden. De plannen werden besproken met de verschillende bevolkingsgroepen rond het plein (Chinese gemeenschap, de Afrikaanse gemeenschap,...). De plannen werden bijgestuurd rekening houdende met opmerkingen van buurtbewoners.
De plannen werden voorgesteld tijdens een tentoonstelling in het Permekegebouw.

De werken startten eind '99, begin 2000. Een stuurgroep bestaande uit afgevaardigden van de bedrijfseenheden cultuur, stadsontwikkeling en burgerzaken begeleiden de werken.

Meerdere URBAN-projecten zijn erop gericht netwerken te herstellen of nieuwe te doen ontstaan. Een belangrijke rol is hier weggelegd voor de buurtbewoners. Buurtbewoners worden gezien als dragers van de nieuwe vormen van buurtbeheer, zij dragen de eerste verantwoordelijkheid voor hun straat, plein of buurt. Jeugdcentrum Borgerhout, de actie Opsinjoren, pleinbegeleiding, netwerkvorming zijn concrete initiatieven.

Het URBAN-project loopt al enkele jaren en kan reeds een aantal realisaties op haar palmerares schrijven.
Er zijn echter een aantal processen waar het URBAN-project geen vat op heeft en die de herwaardering van het gebied zwaar hypothekeren.
We denken hierbij aan de criminaliteit, de blijvend krappe arbeidsmarkt voor laaggeschoolden, de toevloed van asielzoekers en illegale vreemdelingen.

1.3.3.KENMERKEN VAN DE BUURT

Bevolkingsgegevens:

Bron: Stad Antwerpen, dienst Burgerlijke Stand-Bevolking, bewerkingen door DataBank Sociale Planning (DSP), vzw Stedelijke Ontwikkelingsmaatschappij Antwerpen (SOMA), datum: eind '97

De stad Antwerpen telt in 1997, 452.352 inwoners, waarvan 62.066 (13,7%) van vreemde nationaliteit.
In de URBAN-wijken wonen in totaal 74.603 inwoners en 22.180 (29,7%) hebben een vreemde nationaliteit.

Kijken we naar de leeftijdsstructuur dan telt groot Antwerpen 19,5% jongeren (-18 jaar), 60,3% personen tussen 18 en 65 jaar, en 20,2% senioren (65+).
In de URBAN- wijken wonen meer jongeren (24,5%). 58,2% is tussen 18 en 65, en 17,3% is senior.
In de wijken Borgerhout-Helmstraat, Antwerpen-Centraal Station, Antwerpen-Stuivenberg-Dam en Borgerhout-Moorkensplein kennen een groter aandeel jongeren onder hun bewoners.
Het percentage senioren ligt in alle wijken lager dan in de grootstad.

In de wijk De Conincplein wonen er 1423 inwoners en waarvan 30,9% met een vreemde nationaliteit. Het betreft hier vooral vreemdelingen uit de Europese Unie (12,3%), of van andere landen, met uitzondering van Marokko en Turkije. Verhoudingsgewijs wonen er ook meer vluchtelingen en staatslozen in de buurt.

De concentratie van het aantal inwoners van buiten de Europese Unie ligt in de wijk De Conincplein op 18,6%. Deze concentratie is hoger dan over globaal Antwerpen, maar behoort tot de lagere scores van de URBAN-wijken.

Sociaal-economische situatie:

Gegevens over werkzoekenden:

Bron: VDAB-Antwerpen, dienst Burgerlijke Stand-Bevolking, bewerkingen door DSP, vzw SOMA, datum: eind '97

Antwerpen telt eind '97 26.973 niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Dit is 9,9% van de actieve bevolking (18-65). 51% daarvan zijn mannen, 49% vrouwen.
80,3% van deze niet-werkenden werkzoekenden heeft een uitkering.
In de URBAN- wijken zijn er 7129 niet-werkende werkzoekenden, 16,2% van de actieve bevolking. 60% zijn mannen en 40% vrouwen. 79,4% van deze niet-werkenden werkzoekenden heeft een uitkering.
Uit de kaart met de verhouding niet-werkende werkzoekenden (18-64 jaar) op de totale populatie op actieve leeftijd (18-64 jaar), blijkt dat de wijk Pothoekstraat de hoogste score haalt: een verhouding + 20%. De wijk De Conincplein zit in de één na hoogste categorie, met een werkloosheidsgraad tussen de 15-20%, net zoals de meeste URBAN-wijken.

23,4% van werklozen is jonger dan 25, 45,1% tussen 25 en 40, 31,4% tussen 40 en 64.
In het URBAN-gebied is 24,6% van de werklozen jonger dan 25, 44,6% tussen 40 en 64 en 29,6% tussen 40 en 64. In het URBAN- gebied is de jongerenwerkloosheid hoger dan in de andere wijken van Antwerpen. Vooral de wijken Antwerpen-Centraal Station en Borgerhout Helmstraat kennen een hogere jeugdwerkloosheid.

28,4% van de Antwerpse werklozen heeft enkel een diploma van het lager onderwijs.
25,9 % heeft een diploma van het lager secundair onderwijs, 23,1% van het hoger secundair onderwijs. 8,5% heeft een diploma van het hoger onderwijs. 14,1% heeft een diploma van een buitenlandse onderwijsinstelling.
In verhouding tot groot Antwerpen telt het URBAN-gebied een groter aantal laaggeschoolde niet werkende werkzoekenden.
In het URBAN-gebied heeft 32,3% van de werklozen een diploma van het lager onderwijs, 25% heeft een diploma van het lager secundair onderwijs, 16,4% van het hoger secundair onderwijs. 4,7% heeft een diploma van het hoger onderwijs. 20,9% heeft een diploma van een buitenlandse onderwijsinstelling.

Nationaliteit van de werklozen

76% van de Antwerpse niet-werkenden werkzoekenden heeft de Belgische nationaliteit.
4,4% is van een ander land binnen de Europese Unie.
0,8% heeft een andere Europese nationaliteit.
Het aandeel niet werkende werkzoekenden van een vreemde nationaliteit ligt in de URBAN-wijken steeds hoger vergeleken met groot Antwerpen.
10,6% van de niet-werkenden werkzoekenden heeft de Marokkaanse nationaliteit, 4,2% heeft de Turkse nationaliteit.
Tenslotte zijn er 2% werklozen met een andere nationaliteit, 0,6% vluchtelingen en staatslozen en 0,9% met een onbekende nationaliteit.

het URBAN-gebied is slechts 63,5% van de werklozen Belg. 5,3% is een inwoner van de EU, 1% heeft een andere Europese nationaliteit. 19,2% heeft de Marokkaanse nationaliteit, 5,2% de Turkse. 3% heeft een andere nationaliteit, 1,3% is vluchteling of staatsloos.

	Nwwz Belg	Nwwz-E.U.	Nwwz-Rest Europa	Nwwz-Marokko	Nwwz-Turkije	Nwwz-Rest Wereld	Nwwz-Vlucht. Staats	Totaal
Antwerpen	20609	1191	229	2865	1125	531	172	
%	76,4	4,4	0,8	10,6	4,2	2,0	0,6	100,0
URBAN	4526	375	73	1371	372	211	95	
%	63,5	5,3	1,0	19,2	5,2	3,0	1,3	100,0

Duur van de werkloosheid

	Nwwz-<3m	Nwwz->=3m-<6m	Nwwz->=6m-<1j	Nwwz->=1j-<2j	nwwz->=2j-<5j	Nwwz->=5j	Totaal
Antwerpen	3589	3941	3740	4684	6650	4369	
%	13,3	14,6	13,8	17,4	24,7	16,2	100,0
URBAN	828	1001	904	1300	1859	1237	
%	11,6	14,0	12,7	18,2	26,1	17,3	100,0

Uit de tabel met de duur van de werkloosheid blijkt dat de grootste groep van de Antwerpse werklozen reeds 2 a 5 jaar werkloos is.
In de URBAN-wijken zijn er meer langdurige werklozen.

Gegevens over financiële steuntrekkers OCMW:
Bron: Stad Antwerpen, dienst Burgerlijke Stand-Bevolking, bewerkingen door DSP, vzw SOMA, datum: eind '97.

In de stad Antwerpen zijn er eind '97 8230 rechthebbenden op het bestaansminimum of levensminimum. Het gaat over 7895 huishoudens. 3,5% van de Antwerpse huishoudens leeft van een bestaansminimum of levensminimum. Dit is 3% van de actieve bevolking (aantal inwoners tussen 18 en 64).

Uit de kaart met de inkleuring van de buurten volgens de verhouding van het aantal huishoudens met Bestaansminimum en Levensminimum op het totaal aantal huishoudens, zien we dat de buurt De Conincplein met 12,4% van alle huishoudens in de hoogste categorie valt. Deze hoogste score (meer dan 10% van de huishoudens) wordt eveneens behaald in de wijken Dambruggestraat, De Zavel, Potgieterstraat, Stuyvenberg-Ziekenhuis, Stuyvenbergplein en Stuyvenberg-West en Dam.

Gegevens over sociale huisvesting:
Bron: Stad Antwerpen, dienst Huisvesting, bewerkingen door DSP, vzw SOMA, datum: eind '98

In de buurt De Concincplein is er geen sociale huisvesting. Het aanbod van sociale woningen is ongelijk gespreid over het URBAN-gebied.
Dit betekent dat de inwoners van de buurt zijn aangewezen op de privé-woningmarkt.

Socio-demografische gegevens:
Bron: NIS, bewerkingen door DSP, vzw SOMA, datum: '96

Het gemiddeld netto belastbare inkomen in Antwerpen bedraagt 845.900 bfr.
Voor de wijk De Conincplein ligt deze op 547.600 bfr. Daarmee behoort de buurt tot de laagste categorie, net zoals de meeste URBAN-wijken.

Kesteloot synthesemaat achterstelling

Professor Kesteloot heeft een globale achterstellingsscore samengesteld uit 7 indicatoren:
% alleenstaanden >40%
arbeiders >45%
woningen zonder klein comfort>25%
% Turken en Marokkanen >5%
het gemiddeld inkomen per persoon <250.000 fr
werkloosheid >15%
bezit van een telefoon <70%

Wanneer minstens 4 maal een drempelwaarde overschreden wordt de buurt als achtergestelde buurt gekenmerkt.

Volgens deze score van Kesteloot scoort de buurt De Conincplein op 4 van de 7 criteria. Het hoogst scoren de buurten Stuivenberg-West en Stuyvenbergplein, Dam en Duboisstraat.

Criminaliteit

bron: Geïntegreerde Interpolitiële CriminaliteitsStatistieken, aangemaakt door de Algemene Politiesteundienst/ afdeling politieondersteuning
eigen registratie Misdaadanalyse, politie, rijkswacht, gerechterlijke politie.

Criminaliteitsgegevens hebben we enkel op het niveau van de stad. Voor de criminaliteit in de buurt is er een overleg gepland met het wijkbureel. Hierover wordt later verslag uitgebracht.

Criminaliteitsgraad (= aantal feiten per 1000 inwoners) is in 1998 10,5. De graad kende een stijging met 0,4 t.a.v. 1997. De criminaliteitsgraad geeft een beeld van de criminaliteitsdruk in een bepaald geografisch gebied.
In totaal werden in Antwerpen in 1998 58513 criminele feiten geregistreerd.
De meest voorkomende geregistreerde criminele feiten zijn:
- Diefstal en afpersing: 32315 feiten of 55,2% van het totaal
- Gewelddadige misdrijven tegen eigendom (vandalisme: vernielingen, onbruikbaarmaking, brandstichting en beschadiging): 5637 feiten of 9,6% van het totaal
- Misdrijven tegen de lichamelijke integriteit (opzettelijke en onopzettelijke slagen en verwondingen, doodslag, moord, aanranding der eerbaarheid, verkrachting en schuldig verzuim): 4837 feiten of 8,3% van het totaal
- Verdovende middelen (bezit, gebruik, in- en uitvoer, fabricatie en handel in verdovende middelen): 3076 of 5,3% van het totaal

In vergelijking tot de cijfers van 1997 vertonen volgende misdrijven een belangrijke stijging:
- diefstal en afpersing
- gewelddadige misdrijven tegen eigendom
- misdrijven tegen de lichamelijke integriteit

- bedrogmisdrijven tegen de openbare veiligheid (vereniging van misdadigers, bedreiging (rechtstreeks en onrechtstreeks), ontvluchting van gevangenenen en verberging van een misdadiger of een lijk)
- vreemdelingenwetgeving
- misdrijven tegen de openbare trouw (valsheid in geschrifte, valse munt, vervalsing,...)

Drugmisdrijven daalden met 7% t.o.v. 1997.

~~Misdrijven tegen de openbare veiligheid (vereniging van misdadigers, bedreiging~~ (rechtstreeks en onrechtstreeks), ontvluchting van gevangenen en verberging van een misdadiger of een lijk) stijgen met 15%. Het gaat over 1764 feiten of 3% van alle criminele feiten.
Het gaat hier vooral over een toename van de bedreigingen waarvan de aangiftebereidheid waarschijnlijk is toegenomen. Hierbij dient te worden vermeld dat er bij bedreiging geen sprake is van fysiek contact tussen dader en slachtoffer.

Binnen de diefstallen zijn volgende trends opgemerkt:
De politie merkt een sterke toename van het fenomeen zakkenrollerij. Zij heeft een cel belast met de dagelijkse opsporing van deze vaak internationaal georganiseerde gauwdieven.
De meest voorkomende buit bij diefstallen zijn geld, auto's en auto-onderdelen.
De gewelddadige diefstallen situeren zich vooral in de zones intramuros, vooral de zones City en West. Het gaat over de districten Antwerpen, Borgerhout en het gedeelte van Berchem dat binnen de Singel valt. Meer specifiek doen de feiten zich voornamelijk voor in de omgeving van het centraal station, de Atheneumbuurt, het Schipperskwartier en het Stadspark.
De meeste feiten worden gepleegd op straat (80%) en tijdens het weekend.
Veel van deze diefstallen met geweld worden gepleegd door jongeren.
Een speciale dienst jongerengroepsgeweld werd opgericht. Verdere informatie hierover wordt nog verzameld.

De politie neemt volgende maatregelen om de diefstallen in te dijken:
-techno-preventieve adviezen met een premie
-pilootproject Buurtinformatienetwerken (BIN)
-auto's controleren op zichtbare buit en slotvastheid
-cel jongerengroepsgeweld

Wat het vandalisme betreft wordt met vooral geconfronteerd met vernielingen, onbruikbaarmaking, beschadiging. Vandalisme gebeurt meestal op de openbare weg (40%), ten aanzien van woningen (20%), Winkels, bedrijven, banken (8%).

Sluikstorten

De wijk Seefhoek is een van de wijken met de grootste problematiek van sluikstorten.
De buurt wordt dagelijks (7 dagen op 7) schoongeveegd. Maar elke dag opnieuw is er een grote vervuiling merkbaar. Het gaat over huishoudelijk afval en over zwerfvuil. Een specifiek probleem vormen de drugspuiten, die op bepaalde plaatsen in de buurt regelmatig worden teruggevonden.

De politie van de stad Antwerpen heeft een speciale cel opgericht, de cel sluikstorten. De cel voert patrouille in burger uit, te voet en met een gewone wagen.
Vanuit hun dagelijkse ervaring schetsen zij het volgende profiel van de sluikstorters:
- minderbegoeden: beweren geen geld te hebben om de vuilzakken te kopen. Het OCMW is er van afgestapt om de boetes voor het sluikstorten te betalen.
- Illegalen: moeilijk bereikbare groep: kunnen niet geverbaliseerd worden
- "gewone" burger: Na één bekeuring stoppen zij met sluikstorten.

- Recidivisten: groot aantal zijn recidivisten

De cel schat dat er in Antwerpen zich een 30.000tal mensen bezondigen aan sluikstorten. In de maand oktober werd voor 107.930 kg sluikstort geladen in de districten intramuros en Linkeroever. Per dag werden ertussen de 9 en 53 retributies (=verkeerd aangeboden huisvuil) opgetekend, die voor een totaal bedrag van 1.792.000 fr. beboet werden. (Gegevens van coördinator sluikstorten).

Conclusies

De Antwerpse politie ziet als meest prioritaire problemen in Antwerpen verloedering, verkeers- en vermogensdelicten, de diefstallen, waarbij deze met geweld in het bijzonder.

Op het vlak van de verloedering werden door de stad en de politie reeds belangrijke initiatieven genomen. Het veegplan, uitgevoerd door "witte tornado's" biedt de garantie dat iedere straat in Antwerpen minstens één keer om de twee weken wordt schoongeveegd. De buurt van het De Conincplein wordt elke dag schoongeveegd.
Binnen de politie werd de cel sluikstorten opgericht die zich concentreert op een repressieve aanpak van de problematiek.

Probleem blijft de burger die zich mateloos stoort aan de verloedering maar ondertussen toch ook zelf (of althans een deel van hen) bijdraagt tot de problematiek.
Er wordt gepleit voor een strengere aanpak van de overtreders door hogere boetes.

Verkeersoverlast is een tweede belangrijke bron van ergernis voor vele bewoners. Het gaat over overdreven snelheid en agressief verkeersgedrag.

Wat volgens de politie de meest zorgwekkende problematiek is is de continue toename van de diefstallen met geweld.
De politie nam reeds enkele initiatieven in de preventieve sfeer: het schooladoptieplan, harde kernproject (opstartfase) en een project rond risicojongeren (in ontwikkeling).
Het strafrechterlijk sluitstuk is hier van fundamenteel belang en hierin zijn zeker nog bijsturingen mogelijk.

De politie stelt dat het indijken van geweld een integrale veiligheidsaanpak vergt.
Ze pleit voor een stedelijk beleid met een consequente en transparante politiek m.b.t. criminaliteit, de randfenomenen ervan en overlast.

Tenslotte stelt de politie met spijt vast dat er in het URBAN-gebied een wildgroei aan lunaparken (casino's) is. In sommige zaken kan per speelbeurt 10 000 fr. worden ingezet. Immense bedragen zullen hier worden verloren. Hoogstwaarschijnlijk zal hier ook een grote hoeveelheid geld worden witgewassen.

1.3.4 CONCLUSIES UIT DE OMGEVINGSANALYSE

Uit de verzameling cijfergegevens kan worden afgeleid dat het sociaal-economisch profiel van de Urban wijken op een aantal punten sterk verschilt van Antwerpen als fusiestad. In de Urban wijken wonen meer vreemdelingen, de bevolking is er jonger.
De werkloosheidsgraad is er hoger zowel onder mannen als onder vrouwen. Ook de jeugdwerkloosheid is hoger. Er zijn meer laaggeschoolde werklozen. Werkloosheid (eventueel langdurige) geeft zeker al meer kans op rondhang gedrag.
Het aantal mensen dat een beroep doet op financiële bijstand van het OCMW ligt gevoelig hoger dan in de fusiestad.

Twee aspecten worden door criminaliteitsstatistieken van de buurt uitgelicht :
1. het fenomeen sluikstorten
2. diefstallen, waaronder zakkenrollerij, gewelddadige diefstallen en het jongeren groepsgeweld.

Uit de onderzoeken gebeurd voor de omgevingsanalyse, wordt overlast op zich niet gemeten : verschillende vormen van overlast, wie de overlast veroorzaakt. Er wordt oók niet gemeten welk aandeel druggebruikers hebben in het veroorzaken van die overlast.

Uit de beschikbare informatie kunnen wel een aantal bemerkingen rond overlast geformuleerd worden.
- Lage tewerkstelling geeft meer aanleiding tot rondhang gedrag.
- Laag inkomen eventueel in combinatie met werkloosheid geeft minder kans op een maatschappelijk aanvaarde vrijetijdsbesteding en meer kans op verwervingscriminaliteit.
- Daarnaast moet er ook aandacht zijn voor de druk op een buurt veroorzaakt door groepen mensen die niet in officiële statistieken zijn opgenomen : illegalen en semi legalen.
- Ook kan verondersteld worden dat de voornoemde groepen (vreemdelingen, illegalen, semi legalen, mensen die op of onder armoede grens leven) een groot aandeel hebben in audio visuele overlast.
- Ook kan vastgesteld worden dat overlast bestrijding niet enkel te maken heeft met het aanpakken van een drugprobleem.

1.4. ACTIVITEITEN IN HET KADER VAN STRATEGISCH PLAN DRUGS ANTWERPEN (SPDA)

In het strategisch plan drugs Antwerpen van SODA (januari 1999) staan verschillende projecten als prioriteit vermeld die ook betrekking hebben op overlast bestrijding. Het is een intentieverklaring van verschillende betrokken partijen als antwoord op de drugproblematiek en de daarmee verbonden overlast.

"Het Strategisch Plan Drugs Antwerpen wordt opgesteld met alle partners betrokken bij de drugsproblematiek. Dit plan moet uitmonden in een geïntegreerd, dynamisch, coherent, hanteerbaar en integraal drugbeleid voor de stad Antwerpen. Het plan moet resulteren in concrete voorstellen, waarbij aandacht wordt besteed aan het opzetten van gezamenlijke acties met de betrokken partners. (cfr. omschrijving projectblad Strategisch Plan)"
Men heeft op verschillende niveaus een planning uitgeschreven.

1.4.1 BELEID

Stedelijk overleg drugs Antwerpen (SODA)
Om het hele strategisch plan een kans van slagen te geven, is het noodzakelijk dat de werking van SODA continuïteit en stabiliteit verkrijgt. In zulke omstandigheden kan SODA fungeren als een communicatieve draaischijf tussen de verschillende partners.

Informatie - uitwisseling
Wanneer de positie van SODA duidelijk vastligt, kan het coördinaat fungeren als informatieknooppunt voor de sector.

Gemeenschappelijke visie
Ontwikkelen van een compleet uitgewerkte visie, waarin de verschillende sectoren zich terugvinden. In het kader van het drugvraagstuk verenigt SODA de sectoren preventie, hulpverlening, politionele en justitiële diensten, onderwijs, bevolking en beleid.

Registratie en procesbeschrijving
Opzetten van een geïntegreerde registratie en procesbeschrijving. Alle sectoren in het werkveld signaleren een nijpend tekort aan cijfergegevens rond druggebruik. Via de samenwerking van alle professionelen die met druggebruikers in contact komen, wil men een registratiesysteem uitbouwen dat de ontelbare reeds bestaande registratiemethodes omvat en uniformiseert. Enkel door een beroep te doen op alle betrokken sectoren, organisaties en (veld)werkers, zal het misschien lukken om eindelijk een totaaloverzicht te krijgen van het drug(verslavings-)probleem in Antwerpen.

Geïntegreerd beleid
Vanuit het drugbeleid, het prostitutie beleid en vanuit het beleid gericht op etnisch culturele minderheden wordt voorgesteld om een gezamenlijk initiatief te nemen inzake het op elkaar afstemmen van de verschillende beleidsplannen.

1.4.2. HULPVERLENING

Kinderen in risicosituaties
Deze opportuniteit bezit zowel preventieve als curatieve (hulpverlenings-)aspecten. Het blijkt dat verslavingsproblemen zich doorzetten doorheen de verschillende generaties in risicogezinnen; Het is de bedoeling dat verschillende betrokken partners opnieuw een overleg starten met de bedoeling om de zorg voor kinderen in risicogezinnen te optimaliseren; o. a. door het opvolgen van de kinderen, netwerkvorming, zoeken naar werkbare methodieken.

Eerstelijns jongerenhulpverlening.
Voor velen jongeren behoren drugs binnen het experimenteer gedrag van de opgroeiende adolescent. Vaak gaat het om 'grens zoekend gedrag' waarvoor geen gespecialiseerde hulpverlening nodig is. Vragen en begeleiding met betrekking tot een drugproblematiek worden momenteel onvoldoende opgenomen in de eerstelijns jongerenhulpverlening, vanwege een ondeskundigheidsgevoel. Er bestaat echtere een zeer grote vraag vanuit het onderwijs en de gespecialiseerde (drug)hulpverlening naar deze eerstelijns jongerenhulpverlening. Ten tweede moet er een specifiek hulpverleningsaanbod naar allochtone jongeren opgestart en uitgewerkt worden.

Specifiek overleg binnen de hulpverlening
Onderlinge afstemming van de hulpverlening realiseren. Optimaliseren van de zorg voor druggebruikers is een noodzaak, daar er nog te veel naast elkaar gewerkt wordt. Via overleg en het vastleggen van procedures wil men knelpunten wegwerken.

1.4.3. PREVENTIE

Preventie nieuw leven inblazen
Her op starten, heroriënteren en coördineren van de preventie.

Preventie project risico groepen
De preventie ontwikkelt enerzijds acties gericht op het voorkomen van de vraag (primaire preventie). Voor het gebruik dat zich onvermijdelijk toch voordoet, zijn anderzijds maatregelen noodzakelijk, gericht op de vermindering van risico's van dit gebruik (tertiaire preventie). Het beperken van deze risico's zowel voor de gebruiker, diens directe omgeving als voor de gehele samenleving - wordt omschreven als harm reduction of schadebeperking. Een belangrijke schadebeperkende maatregel is spuiten verdeling/ruil. Door recuperatie van gebruikte spuiten worden buurtoverlast en risico's voor de volksgezondheid in het algemeen verminderd. Hierdoor worden ook gezondheidsrisico's bij gebruikers zelf (hergebruik, delen van spuiten) eveneens verminderd.

1.4.4. POLITIE EN JUSTITIE

Omzendbrief van de minister van justitie met betrekking tot het vervolgingsbeleid inzake drugs .
Bedoeling is duidelijkheid te brengen omtrent het vervolgingsbeleid inzake drugs.

Informatie uitwisseling justitie - hulpverlening - politie
Afstemmen van informatiestromen om de opvolging van druggebruikers te optimaliseren.

1.4.5. BEVOLKING

Communicatie rond drugs naar de bevolking

Het is van zeer groot belang dat het toekomstige Antwerpse drugbeleid een breed maatschappelijk draagvlak heeft. Dit kan worden gecreëerd door in de eerste plaats te voorzien in gedegen communicatie en informatie rond drugs naar de algemene bevolking. Naar de allochtone gemeenschap wordt een specifiek bewustmakingscampagne opgezet en correcte informatie doorstroming beoogd. In de huidige omstandigheden mislukken de reïntegratie pogingen van allochtone ex-gebruikers vaak door de afwijzing van de eigen gemeenschap. Tegelijkertijd is de drugproblematiek en drughulpverlening te weinig bekend bij de allochtone gemeenschappen.

Via de inventarisatie van de problemen kan een probleemstelling uitgewerkt worden : wie zijn de overlast veroorzakers en hoe kan de door hen veroorzaakt overlast verminderd worden.

1.5. CONCLUSIES PROBLEEMSTELLING

Uit de probleemstelling, met eerst de conceptualisering van het begrip overlast en daarna de beschrijving van enkele Nederlandse projecten, blijkt dat de oprichting van een overlegstructuur van essentieel belang is voor het slagen van overlast bestrijding. De definitie van overlast geeft immers aan hoe complex de problematiek is en hoeveel categorieën erbij betrokken zijn. Dit wordt gestaafd door de verschillende onderzoeken die gebeurde bij omgevingsanalyse uitgevoerd zowel in Antwerpen/Roeselare als in Nederlandse projecten.

De overlegstructuur moet bestaan uit vertegenwoordigers van beleid, politie/justitie, hulpverlening, verschillende betrokken bevolkingsgroepen (bewoners, winkeliers...) en gebruikers of veroorzakers van overlast.
De taken van deze overlegstructuur situeren zich op verschillende niveaus :
- analyse van de inventarisatie op een wetenschappelijk gefundeerde basis
- prioriteitenstelling
- opmaken van een actieplan met aandacht voor de verschillende probleemfacetten en voor integrale en gedifferentieerde aanpak
- het opvolgen en bijsturen van het actieplan op een permanente basis.

SODA kan een draaischijf betekenen als overlegstructuur, wat ook een doel is in het SPDA. Buiten vertegenwoordigers van de bewoners, winkeliers en gebruikers maken de andere partijen reeds deel uit van dit overleg. De oprichting en het opstellen van een takenplan voor de overlegstructuur moet zo snel mogelijk op de agenda van SODA komen.

Uit de inventarisatie blijkt overigens dat er reeds verschillende beleidsplannen opgesteld zijn op verschillende niveaus en bij verschillende diensten. Zij hebben (in)direct te maken met vergroten van leefbaarheid, vergroten van veiligheidsgevoelens, dus met beperking van overlast. Als doelstelling van het piloot project is het belangrijk te signaleren dat deze plannen bestaan en dat het efficiënter zou zijn moesten deze plannen gecoördineerd kunnen verlopen.

Uit de omgevingsanalyse blijkt tevens dat er heel wat onderzoek werd verricht rond de situatie van verschillende wijken in de stad. Het betreft steeds objectieve gegevens waaruit wel conclusies kunnen getroffen worden rond objectieve vormen van overlast (criminaliteit). Wat betreft de subjectieve vormen van overlast kunnen uit deze cijfers enkel veronderstellingen worden geformuleerd die echter in Vlaanderen nooit werden gestaafd met onderzoek. Als doel van het piloot project kan verder observerend onderzoek rond overlast (veldwerk) worden voorop gesteld. Dit onderzoek kan vergeleken worden met het project "Lastige maten" uitgevoerd door Intraval in Groningen. Dit onderzoek hoeft echter geen uitstel te betekenen voor de uitvoering reeds lopende projecten. Het is echter ook belangrijk binnen een globaal plan rond overlast bestrijding middelen te voorzien voor evaluatie onderzoek van de verschillende projecten.

2. DOELSTELLINGEN

Het doel van zorg bij drugproblemen is het verhelpen en/of voorkomen van problemen gerelateerd aan drug(mis)bruik foor een adequaat hulpverleningsaanbod te organiseren en de negatieve gevolgen van drugproblemen voor de samenleving te voorkomen en/of te beperken.

Er zijn steeds twee luiken verbonden aan overlast en overlast bestrijding nl. het individuele en het maatschappelijke. Een integrale aanpak moet dus zowel zorg maatregelen als beheersmaatregelen inhouden. Er moet wel bewaakt worden dat beheersmaatregelen de individuele hulpverlening niet belemmeren en opnieuw maatschappelijke uitsluiting geven voor restgroepen. Projecten die zich richten op deze restgroepen sterk ondersteund worden. Onderlinge samenwerking tussen de verschillende maatschappelijke actoren en onderlinge afstemming is een absolute voorwaarde.

Bij het uitschrijven van doelstellingen en projecten rond overlast en de latere implementatie ervan moet de zorg kant voldoende verdedigd worden. Zoals blijkt uit de conceptualisering moet er bij de uitwerking van projecten een evenwicht gevonden worden van repressieve en zorg projecten. Onder druk van politieke bewegingen komen deze zorg projecten dikwijls onder grote druk te staan en blijven er op termijn enkel de repressieve projecten over. Het is misschien ook belangrijk om deze bezorgdheid als doel van het piloot project voorop te stellen : de kansen van mensen op emancipatie en reïntegratie moeten verdedigd en gevrijwaard worden. Zoals ook reeds in de inleiding vermeld, is reeds aangetoond dat er geen zwart/wit oplossingen zijn voor complexe maatschappelijke problemen. Deze zwart/wit oplossingen gaan altijd in de richting van zero tolerantie, repressie. Dit leidt echter steeds tot een verschuiving van de problematiek, een minder zichtbaar worden van de problematiek maar niet tot oplossing. Integendeel op langere termijn heeft het een grotere marginalisering en dus ook een hogere maatschappelijk en economische kost tot gevolg.

Het doel van het pilootproject op Vlaams niveau is een model ontwikkelen om buurtoverlast als gevolgen drugproblematiek op wijkniveau aan te pakken. Dit betekent :
- beschrijven van methodieken om een inventarisatie van de problematiek te maken
- methodiek ontwikkelen om partners/doelgroepen te identificeren
- uittesten van methodieken om betrokkenheid en motivatie van doelgroepen en bewoners te creëren
- omschrijven van minimale voorwaarden om een buurtoverlastproject uit te voeren.

Doelstellingen voor een projectplan moeten uitgewerkt worden op twee niveaus nl. op niveau van de buurt, op niveau van de gebruiker.

Het ***doel op niveau van de buurt*** is steeds gericht op het verminderen van overlast, tegengaan van verloedering en het vergroten van de leefbaarheid in de buurt :
- inventarisatie van de problemen, rekening houdend met de definitie en conceptualisering van het begrip overlast. Het is zeker niet de bedoeling bij het uitwerken van een methodiek om overlast enkel te laten verschuiven naar andere delen van de stad. Vandaar dat bestrijding van overlast zeker moet bekeken worden als een globaal stedelijk probleem met projecten in bepaalde wijken.
- partners identificeren : stedelijke diensten, stedelijke beleid moeten nauw betrokken blijven bij evoluties, ontwikkelingen en projecten

- uitwerken van nieuwe of optimaliseren van bestaande communicatiekanalen tussen verschillende betrokkenen

- samenwerking uitbouwen tussen verschillende sectoren en diensten
- coördinatie en integratie van buurtgerichte aanpak in een stedelijk beleid

Doelen op niveau van de gebruikers worden geformuleerd rond de kwaliteit van de zorg voor druggebruikers. Drughulpverlening is verantwoordelijk voor preventie, hulp, opvang en reïntegratie van gebruikers, ook voor gebruikers die reeds met het rechtssysteem in aanraking kwamen en/of zeer gemarginaliseerd zijn.
Marginale druggebruikers is een groep die in grote mate overlast veroorzaakt. In de zorg projecten zal men trachten de levenssituatie van de betrokkenen te verbeteren waardoor ze meer geïntegreerd gaan leven en minder of geen overlast veroorzaken. Concrete doelen zijn :
- samenwerking en afstemming uitbouwen tussen verschillende hulpverleningsdiensten, tussen hulpverlening en politie/justitie, met gebruikersorganisatie
- gezondheidsbevordering en informatieverstrekking
- ondersteunen van projecten en initiatieven naar risicogroepen, signaleren van leemtes of probleempunten.

3. VOORWAARDEN VOOR EEN PROJECT

Als een actieplan uitgewerkt wordt, moet met een aantal voorwaarden rekening gehouden worden : o.a. op vlak van strategie. Ook moet er de mogelijkheid zijn om gestarte of op te starten projecten op een wetenschappelijke manier te evalueren. Zie evaluatiestudies van de Nederlandse projecten.

Wat betreft de strategie is belangrijk met het volgende rekening te houden :
- ***een integrale aanpak*** d.w.z.
  erkenning door alle betrokken partijen dat er overlast is
  adoptie : bepaalde hulpverleningsinstellingen nemen de verantwoordelijkheid voor bepaalde groepen van overlast veroorzakers
  planning : gefaseerde aanpak voor het uittekenen van opeenvolgende hulpverleningsinitiatieven en/of
  synchrone aanpak voor wat betreft criminaliteitsbestrijding.
  samenwerking tussen professionals en buurtbewoners met aandacht voor herkenbaarheid (smeltpunt) en buurtbeheer

- ***een gedifferentieerde aanpak*** d.w.z. maatregelen die voorwaarden scheppend zijn
  sturend educatief zijn
  repressief zijn

Wat betreft integrale en gedifferentieerde aanpak zie bijlage uit : "Lastige maten : Inventarisatie van overlast veroorzakers in de Groningse binnenstad", Intraval, Groningen-Rotterdam, april 1997.

Alle projecten die men overweegt op te starten ter vermindering van overlast moeten passen binnen één van de gedifferentieerde categorieën en rekening houden met de begrippen erkenning, adoptie, planning en samenwerking. Zo heeft het eigenlijk geen nut om een geïsoleerde politie actie te organiseren omdat juist bij criminaliteitsbestrijding een synchrone aanpak zeer belangrijk is om effectief te zijn.
Het is praktisch onmogelijk om uitbreiding of opstarten van hulpverleningsprojecten tegelijkertijd te laten gebeuren. Hier is een gefaseerde aanpak aangewezen.

- betrokkenheid van de buurtbewoners
Er moet gezorgd worden dat burgers zich voldoende betrokken voelen. De rol van bewoners in de beheersing van overlast kan zich op drie niveaus vertalen : signaleren van overlast, meedenken over oplossingen (adviseren en evalueren) en geïnformeerd worden. Bij een defensieve opstelling ligt vaak gebrekkige informatie ten grondslag. Weerbaarheid en veiligheid van burgers kan vergroten door goede informatie te geven over bijvoorbeeld drugs, rondslingerende spuiten, beveiliging tegen inbraak/diefstal zowel aan kinderen als aan volwassenen.

De inspraak van bewoners kan vorm krijgen in een wijknetwerk en in een meldpunt. Bij het uitbouwen van een meldpunt moeten protocollen uitgewerkt worden hoe op klachten wordt gereageerd, hoe ze worden geregistreerd en hoe er een gevolg aan gegeven wordt. De signaalfunctie van de buurt kan op die manier structureel georganiseerd worden.

- samenwerking en afstemming
Er moet gezorgd worden dat de projecten op de verschillende niveaus (wijkontwikkeling, zorgprojecten, repressie) niet teveel op zichzelf staan.
Samenwerking en afstemming tussen verschillende instanties, tussen hulpverlening en die instanties en tussen hulpverlening onderling geeft meer kans op een effectief beleid.

4. CONCLUSIES

Om overlast te bestrijden is het noodzakelijk :
- Een goede en permanente samenwerking tussen de verschillende betrokken partijen.
- Onderzoek rond de verschillende vormen van overlast, de gevolgen ervan en de behoeften van zowel slachtoffers als veroorzakers.
- Gebruik te maken van bestaande maatschappelijke instellingen en diensten.
- Deze beter op elkaar af te stemmen, zowel de verschillende sectoren als verschillende instellingen.
- Uitbreiding van bestaande instellingen is nodig, vooral territoriale spreiding en gedifferentieerd naar de doelgroep.
- Overlast bestrijding vereist een integrale en gedifferentieerde aanpak, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek en evaluaties.

Een algemene beschouwing rond overlast bestrijding betreft de maatschappelijke aanvaarding van overlast. Naast het erkennen van maatschappelijk problemen zoals overlast, is het even belangrijk om stil te staan bij de oorzaken van deze maatschappelijke problemen. Het wegwerken van overlast kan leiden tot ernstige vormen van maatschappelijke uitsluiting en een aantasting van elementaire rechten van de mens.
Bij het uitwerken van een beleid rond overlast en overlast bestrijding moeten begrippen als tolerantie, burgerzin en verantwoordelijkheid ten aanzien van de samenleving mee in beschouwing worden genomen.

5. LITERATUUR

Databank Sociale Planning, SOMA vzw

BARENDREGT, C., BLANKEN, P., ZUIDMULDER, J. Drugshandel en overlast in Rotterdam, IVO bulletin, jaargang 1, nummer 2, september 1998 .

Brochure : Topscore, De verslaafde werkt, Het organiseren en bemiddelen van werk voor drugsverslaafden.

Brochure : Een keurmerk voor dealpanden, Rotterdamse junkiebond.

De essentie van Verantwoord Schoon in Rotterdam, Factsheet, GGD Rotterdam en omstreken, afdeling voorlichting, juni 1999.

INTRAVAL, Door regelen in de maat : reacties van drugsgebruikers op maatregelen van overheid en burger, Groningen-Rotterdam, december 1991

INTRAVAL, Op maat regelen : plan van aanpak, wijkgerichte aanpak drugsoverlast in de gemeente Groningen, Groningen-Rotterdam, mei 1995

INTRAVAL, Ruimte om te gebruiken, Evaluatie gebruiksruimte : Spanjaardstraat Rotterdam, Groningen-Rotterdam, februari 1998

INTRAVAL, Drugsoverlast : conceptualisering en inventarisatie, Intraval, Groningen-Rotterdam, juli 1996

INTRAVAL, Lastige maten : Inventarisatie van overlastveroorzakers in de Groningse Binnenstad, Intraval, Groningen-Rotterdam, april 1997

VAN DONINCK, B, VAN DAELE, L., NAJI, A. (DIR.), Het recht : op het rechte pad ?, DWTC, Maklu, 1999

Preventieraad 12 oktober 1999. Bespreking van de geregistreerde criminaliteit in de Stad Antwerpen 1997-1998, op basis van de Geïntegreerde Interpolitiële CriminaliteitsStatistieken (GICS).

Project drugs en overlast 1995 - 1998 : eindrapportage, Gemeente Rotterdam, februari 1998.

Schuldbemiddeling en collectieve schuldenregeling, Alert, jaargang 24, 1998, nr 5, p. 51

Stad Antwerpen, Veiligheids- en Samenlevingscontract 1999-2000

SOMA. URBAN. Een stedelijk vernieuwingsproject in uw buurt. Voorstellingsbrochure URBAN-plan, 1999

VAN HAEGENDOREN, MIEKE, NIELANDT, BIE, DE DONDER, ELSE, On-Going Evaluatie URBAN Antwerpen, 1998, 29 mei 1998

VAN DEN EYNDE FRANK, coördinator Sluikstort, Gegevens sluikstorten, Stad Antwerpen, Bedrijfseenheid Stadsreiniging